

paa Forholdene, som de vare for omtrent 5 Aar siden. Jeg skal visstelig indrømme, at der i disse 5 Aar kan være og er foregaaet Forandringer i den almindelige Opfattelse og det i flere Henseender. Det er ganske vist, at der, dengang denne Lov først kom paa Tale, fremkom saa stærke og lidenskabelige Udtalelser fra forskjellige, ja, fra mange Sider mod den hele Tanke om en Gaaen ind paa en Valgmenighedslov, at jeg for mit eget Vedkommende — og det er jo ogsaa bekendt for den ærede Forslagsstiller, saaledes som han selv antydede det — paa ingen Maade kunde slutte mig til den. Med Hensyn til denne Opfattelse tror jeg at turde sige, at der er foregaaet en ikke ringe Forandring med den i den forløbne Tid; det er ganske vist, at man nu ser Sagen paa en anden Maade og er kommen til Erfjendelse af, at en Valgmenighedslov, givet paa den Maade, hvorpaa den blev givet — skjøndt det maa erindres, at det kun var med den yderste Nød, at den kom igjennem — ikke kunde siges at faae saadanne Følger, som man havde frygtet for; men paa den anden Side maa den siges at have virket til Opriaelse af visse Goder, som man maatte sætte Pris paa; men vel at mærke dette gjælder kun om Loven, saaledes som den blev givet i 1868. Den ærede Forslagsstiller mente vel, at det var en urigtig Slutning, naar man sagde, at Erfaringen nu kun viste, at Loven var hensigtsmæssig og god i den Skikkelse, som den den Gang fik, og han spøiede til, at hvis vi ikke skulde kunne forandre Sligt, vilde vi komme dertil, at vi aldrig kunde forandre Noget. Dette mener jeg paa ingen Maade er rigtigt, men vi komme aldrig til, støttet paa Erfaringen, at foretage Forandringer; deri ligger Forskjellen. Det er ganske vist, at vi træffe mange Bestemmelser her uden at have Erfaringen for os, men kun en Overbevisning, en Tro, eller hvad man nu vil kalde det, om, hvad Virkningen vil blive, og derefter kan man saa handle mer eller mindre rigtig og mer eller mindre forsigtig, derom kunne Meningerne være delte, og vi gjøre det hver Dag; men vi kunne ikke sige, at vi støtte os til Erfaringen, vi kunne ganske bestemt ikke sige det — og det forlanges sandelig heller ikke — ved Bestemmelser, der først skulle træffes og saaledes endnu ikke have virket. Naar vi nu tale om at bygge paa den Erfaring, der er indhøstet fra den nu bestaaende Valgmenighedslov, maa vi tage denne i den Skikkelse, hvori den er givet, og den ærede Forslagsstiller kan være overbevist om, at ikke En af dem, der ellers havde Betænkneligheder ved den, nu paa Grund af Erfaringen vilde kunne gaa ind paa en anden Opfattelse af Sagen. Jeg tror nu vistnok ogsaa, at de stærke Stemmer, der løde den Gang, nu ere blevne svagere eller forsonligere; men paa den anden Side kan jeg ikke negte, at det forekommer mig, at der hos Andre, nemlig hos dem, der den Gang forsvarede Loven, er foregaaet en Forandring af en ikke mindre mærkelig Bestaf-

senhed, og denne Forandring er endog saa fuldt saa stærk og stor; den kulminerede virkelig i det Foredrag, som den ærede Forslagsstiller holdt, i hvilket han kom til den Slutning, at man nødvendigvis maatte gaa ind paa de Forslag, hvorom der her er Spørgsmaal, for at bringe det dertil, at Loven kunde komme til at udøve den overordentlig store Betydning, som den skulde have over hele Landet. Han kom lidt overraskende for mig til at sammenligne denne Lov med Skoleloven, idet han sagde, at den foreliggende Lov havde en anden og næsten større Opgave end Skoleloven. Jeg siger nu ikke dette for at hentyde til Skolelovens Skæbne her i Thinget; men man lægger dog overmaade Meget ind i det, naar man siger, at Valgmenighedsloven skulde udøve en saa overordentlig Betydning paa hele Folket. Saaledes vare hans Ord; men hvorledes opfattede man Sagen i 1868? Ingenlunde saaledes; man opfattede det ikke som et Onde, og det gjorde jeg ikke hellere; men hvad man fra alle Sider gif ud fra, var, at denne Lov kun kunde komme til Anvendelse i nogle Undtagelsestilfælde, og at det ikke var ønskeligt, at den kom til Anvendelse uden i Undtagelsestilfælde. Det er virkelig en helt forandret Opfattelse af denne Lovs Betydning, naar den skulde komme til at virke saaledes, som det ærede Medlem anførte, og navnlig komme til at udøve en mærkelig Forandring i det hele Forhold, som han beskrev, saa at nu en 2—300 theologiske Kandidater stode og ventede paa Kalde. Noget Saadant laa aldeles fiert fra den Tanke, man den Gang havde med Valgmenighedsloven, og jeg holder mig overbevist om, at der, hvis man i det Hele taget tror, at den kan faae nogen Betydning, og at den vil være rigtig, vil fremkalde meget store, ja langt større Betænkneligheder ved at give Loven en saadan Skikkelse, som det nu fra flere Sider er foreslaaet at give den. Dette er efter min Anskuelse uundgaaeligt. Jeg tror i saa Henseende at have holdt mig netop paa det samme Standpunkt, som man stod paa i 1868, og tillige at støtte mig til den Erfaring, som er indhøstet i Mellemtiden, naar jeg nu siger: Lader os lade denne Lov, som den Gang kom frem forfølgvis, paa Prøve for 5 Aar, og som endnu ikke er kommen til at udgjøre nogen Bestanddel af Lovgivning i streng Forstand, gaa over til at blive et fast Led af Lovgivningen. Derved opnaas ikke de store Resultater, som man antyder, men som jeg rigtignok meget tvivler om ville komme, og som jeg navnlig tvivler om ville blive gavnlige; men som Erfaringen har vist, vil der komme meget gode Virkninger ud deraf, navnlig i Overensstemmelse med, hvad man tænkte sig, da Valgmenighedsloven blev givet. Jeg har jo tidligere gennemgaaet disse gode Virkninger, som ogsaa fremdeles kunne ventes, og jeg skal ikke komme tilbage dertil; men naar man saaledes betragter Loven og dens Virkninger, kan jeg ikke undlade at gjøre den Bemærkning, som der oftere er Anledning til at